

deskundig toegelicht door de heer Ed de Grood. Daarna geeft de heer Jan van Eijk op het klankbeeld „Limburg, land van löss en mergel” een inleiding. De prachtige opname's geven de kijker een goed beeld van qua natuur- en landschapschoon Nederlands boeiendste gewest, waar we niet zuinig genoeg op kunnen zijn. Maar het is niet alleen deze streek, op het behoud waarvan de mens steeds waakzaam moet blijven, aldus de heer van Eijk; in het aangrenzende België niet ver van onze grens ligt het dal van de Lontzenerbach (ten zuiden van la Calamine) waar nog veel zeldzame planten als gele anemoon, goudveil, knikkend nagelkruid, zinkviooltje, rapunzel, schubwortel en vele orchideeën voorkomen. Ook dit mooie dal dreigt ten offer te vallen aan de kalkindustrie. Helaas kunnen wij als Nederlanders daar niet meer tegen doen dan er de aandacht op te vestigen van Belgische natuurbeschermingsorganisaties.

Aan het slot dankt de voorzitter de heren van Eijk en de Grood voor hun leerzame voordrachten en met een hartelijk applaus onderstrepen de aanwezigen hun instemming hiermee.

te Venlo op 9 januari 1976

Bijeenkomst kandidaten „Controleur Vogelwet 1936” Op 9 januari j.l. kwamen onder auspiciën van de Kring Venlo van de Vrienden der Natuur in Venlo in het Goltzius Museum ca. 100 kandidaten Controleur Vogelwet 1936 bijeen. Dit naar aanleiding van een oproep die werd geplaatst in enkele dag- en weekbladen en ook in het Natuurhistorisch Maandblad. Namens het Ministerie van C.R.M. was de heer A.J. Binsbergen aanwezig die tezamen met de heer O. van Kooten uit Meerssen een uiteenzetting gaf over de eisen die men stelt aan genoemde functie.

Na deze uiteenzetting vertoonde de heer Binsbergen een aantal dia's. Gezien het grote aantal kandidaten ligt het in de bedoeling om die kandidaten, die worden afgewezen, in de gelegenheid te stellen een cursus „vogelkunde” te volgen. Verheugend was het – gezien de grote belangstelling – dat de vogelbescherming bij velen in de belangstelling staat.

HET NATIONAAL LANDSCHAPSPARK „MERGELLAND”

door Drs. J. G. SENNEF

Op 3 februari 1975 heeft de staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk de nota „Nationale Landschapsparken” bekend gemaakt. Naast een inleiding over het hoe en waarom van nationale landschapsparken zijn ook een aantal proefgebieden aangewezen. In deze proefgebieden zal men proberen, de levensgrote problemen waarvoor men komt te staan bij het instellen van zulke landschapsparken, te leren kennen en op te lossen. In Zuid-Limburg is, onder de naam „Mergelland”, één van deze proefgebieden gesitueerd. Het provinciaal bestuur van de provincie Limburg heeft op dit initiatief van de centrale overheid ingehaakt door een werkgroep „Nationaal Landschapspark Mergelland” in te stellen, ook wel naar haar voorzitter genoemd de „kommissie Molenaars”. In deze commissie, bestaande uit ambtelijke en niet-ambtelijke vertegenwoordigers, zijn alle mogelijke disciplines aanwezig. Ook aan de landbouw zijn enige zetels toebedeeld.

In de bovengenoemde nota wordt een nationaal landschapspark omschreven als: „een door de rijks-overheid als zodanig aangewezen gebied van ten minste 10.000 ha, bestaande uit zowel natuurterreinen, wateren en/of bossen als cultuurgronden en nederzettingen, dat een grote rijkdom vertegenwoordigt aan natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten en aan cultuurhistorische waarden en als zodanig een overwegend samenhangend en harmonisch geheel vormt, waarin het beleid van de overheid erop is gericht – uitgaande van een conceptie voor inrichting, ontwikkeling, beheer en bestuur van het gebied als geheel – het specifieke en gedifferentieerde karakter van het gebied, met name ook ten behoeve van de zich recreërende mens, in stand te houden en te ontwikkelen, waarbij rekening wordt gehouden met de sociaal-culturele en economische belangen

van de aldaar wonende en werkende bevolking." Zelden heeft een definitie van een doelstelling zoveel tegenstrijdige belangen geprobeerd te verenigen. Met name zal de synthese tussen landbouw en natuur een hele kluif blijken te zijn, zeker wanneer men daarbij denkt aan de eisen die de moderne boer stelt aan zijn bedrijfsvorm.

Verder zal het niet meevallen de recreërende mens een plaats toe te bedelen in een harmonisch geheel als wordt beoogd in de definitie.

Projecteert men zulk een nationaal landschapspark dan ook nog over het zuidelijk deel van Zuid-Limburg dan is de problematiek volmaakt.

Ontegenzeggelijk is het gebied waaraan men denkt voor het nationaal landschapspark erg geschikt. Ruwweg gaat het om de driehoek Eijsden - Meerssen - Vaals.

Tallose malen is, ook in dit maandblad, over de schoonheid van dit gebied geschreven. Het zou dan ook wat overbodig zijn hierover nogmaals uit te wijden, hoewel het niet vaak genoeg gezegd kan worden. Een van de kernvragen waarvoor men zich geplaatst ziet is, hoe zal men in de toekomst dit gebied moeten gaan beheren en wie zal dat gaan doen? Om te beginnen met de eerste vraag: „Hoe moet men dit gebied gaan beheren?" Het antwoord op die vraag lijkt éénvoudig, namelijk: „Zoals het al honderden jaren is gebeurd", immers het heuvelland van Limburg is al sinds het begin van de nederlandse cultuurgeschiedenis in gebruik als cultuurland. Van zuivere natuur is dan ook geen sprake meer. Met name de boeren hebben dit land gemaakt tot wat het nu is en als men de schoonheid van dit land roemt, plaatst men een grote pluim op de hoed van de generaties van boeren die hier gewerkt hebben. Met de beperkte middelen die hen tot het begin van deze eeuw ten dienste stonden hebben zij hun akkers bewerkt, hun weilanden gehooïd en laten beweiden, hun heggen en graften onderhouden, hun holle wegen in stand gehouden, hun bossen gekapt en opnieuw ingeplant en hun gebouwen gezet. Het begrip natuurbehoud was hen onbekend, om over land-

schapsbeheer nog maar helemaal te zwijgen. Zij werkten om des broods wille, waren in hoge mate zelfverzorgend en aan de planten die als bijproduct van hun bedrijfsvoering op en in hun akkers, graslanden en bossen groeiden werd ten hoogste een nuttige geneeskrachtige werking toegeschreven voor dier en mens.

Vanaf het begin van deze eeuw veranderde dit, aanvankelijk langzaam, maar na de oorlog steeds sneller. Nu zijn honderden hectares hoogstamboomgaarden gerooid, vele drinkwaterplassen gedempt, kilometers heggen en graften gesloopt en de zo gevreesde ruilverkaveling Mergelland staat voor de deur, nog slechts opgehouden door het streekplan Zuid-Limburg. Men kan en mag dit de agrariërs niet al te zeer kwalijk nemen. Ook zij willen meeprofiten van de welvaart en zij zien daarvoor slechts mogelijkheden wanneer zij in staat gesteld worden goedkoop uitstekende produkten te leveren in grote hoeveelheden. Om het goedkoop te kunnen doen moet gemechaniseerd worden en een moderne landbouwer is dan ook verplicht op grote schaal te investeren in machines die zonder enige belemmering hun landbouwkavels kunnen mesten, zaaien en oogsten. De konsument verlangt uitstekende kwaliteit en dat betekent gebruik van bestrijdingsmiddelen tegen schimmelziektes en insectenvraat, terwijl de kwantiteit alleen in voldoende mate gewaarborgd is door hoge veebezetting en zware bemesting van grasland en akkers, terwijl een aantal eigenaarsgebruikers zelfs tot veredeling is overgegaan om het hoofd boven water te kunnen houden. Een enkele boer, die ook hier geen brood meer in zag is op de rekreative toer gegaan en op de landschappelijk meest ongelukkige plaatsen zijn dan ook kampings verrezen, als gevolg waarvan de ontluistering van Mergelland niet alleen een agrarische oorzaak heeft, maar nu ook een sociale.

Zo staan de zaken voorzover het de landbouw betreft. Over de recreatie is al even gesproken. Daar is echter veel meer over te zeggen. Niet alleen zijn het de kampeerterreinen op landschappelijk gevoe-

lige gebieden, maar ook nog de ontsluiting voor automobilisten (Mergellandroute), de aanleg van rijwieleroutes en ruiterspaden, de aanleg van vakantie-woningcomplexen, het ingebruik nemen van bestaande woningen als tweede woningen, de aanleg van rioolleidingen en waterzuiveringinstallaties – overigens een hoogst lofwaardig streven – en last but not least, de suburbanisatie van de kernen en het platteland, vaak op plaatsen waar zich nog kort geleden fraaie hoogstamboomgaarden bevonden.

De nota „Nationale Landschapsparken” heeft de intentie om van zo’n gebied met nog hoge actuele natuurwetenschappelijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden, ondanks al deze ontwikkelingen, een harmonisch geheel te maken. Op de bestuurlijke en juridische problemen, waarvoor oplossingen gezocht moeten worden, zullen wij niet nader ingaan. Zeer waarschijnlijk is hiervoor een nieuwe wet nodig, zelfs ondanks de op stapel staande nieuwe landinrichtingswet.

Meer valt te zeggen over het beheer van de verschillende onderdelen van het nationaal park Mergelland. Het is, gezien het voorgaande, duidelijk dat dit beheer agrarisch moet zijn. Wij moeten ons als natuur- en milieubeschermers niet verbeelden dat wij dat beter kunnen dan de boeren, laat staan, zonder de boeren. Wel hebben wij de pretentie te zeggen dat de meest recente ontwikkelingen in de landbouw ons verder van het gestelde doel afbrengen. Het begrip „terugdraaien” van bepaalde ontwikkelingen krijgt daarom een reële betekenis. Bedoeld wordt dat het agrarisch bedrijf weer kleinschalig moet worden, waarbij de doelstellingen, veel, goed en goedkoop een andere betekenis gaan krijgen.

Er zal veel en goed landschap moeten worden geleverd waarin vele soorten organismen een goede kans krijgen zich te handhaven en waarin de mensen, boeren en bezoekers, zich wel bevinden.

Overigens zij hier wel gezegd, dat een dergelijk agrarisch beheer niet voor het gehele Mergelland-gebied kan en mag gelden. Met name de bedrijven op het plateau van Margraten zullen zonder al te veel be-

perkingen een grootschalig karakter moeten kunnen houden, hoewel daar aan de landschappelijke verzorging wel veel aandacht geschonken moet worden, met name waar het de bestaande bossen, bosjes, solitaire bomen, holle en onverharde wegen, te handhaven heggen, poeltjes, wegkruisen en hoogstamboomgaarden betreft. In het kader van de ruilverkaveling Mergelland is daar al veel aandacht aan gegeven.

Echt belangrijk wordt het in de dalen van de Geul, de Gulp en de Noorbeek en de zijbeken van deze waterlopen. Vanaf de rand van het platetau naar de beek is een gevarieerd hellinglandschap aanwezig, waarin bossen en landbouwgebieden elkaar afwisselen.

Over de bossen is weinig discussie noodzakelijk, alhoewel te wensen zou zijn dat deze bossen weer een functie zouden krijgen in het boerenbedrijf onder meer voor de levering van bouwhout en boerengeriefhout.

De uit natuurwetenschappelijk (wat overigens een wat merkwaardig adjectief is in dit verband), oogpunt belangrijke hellinggraslanden zouden een marginaal agrarisch beheer moeten krijgen. Het gaat hier om aanzienlijke oppervlakten met vele pachters en eigenaar-gebruikers.

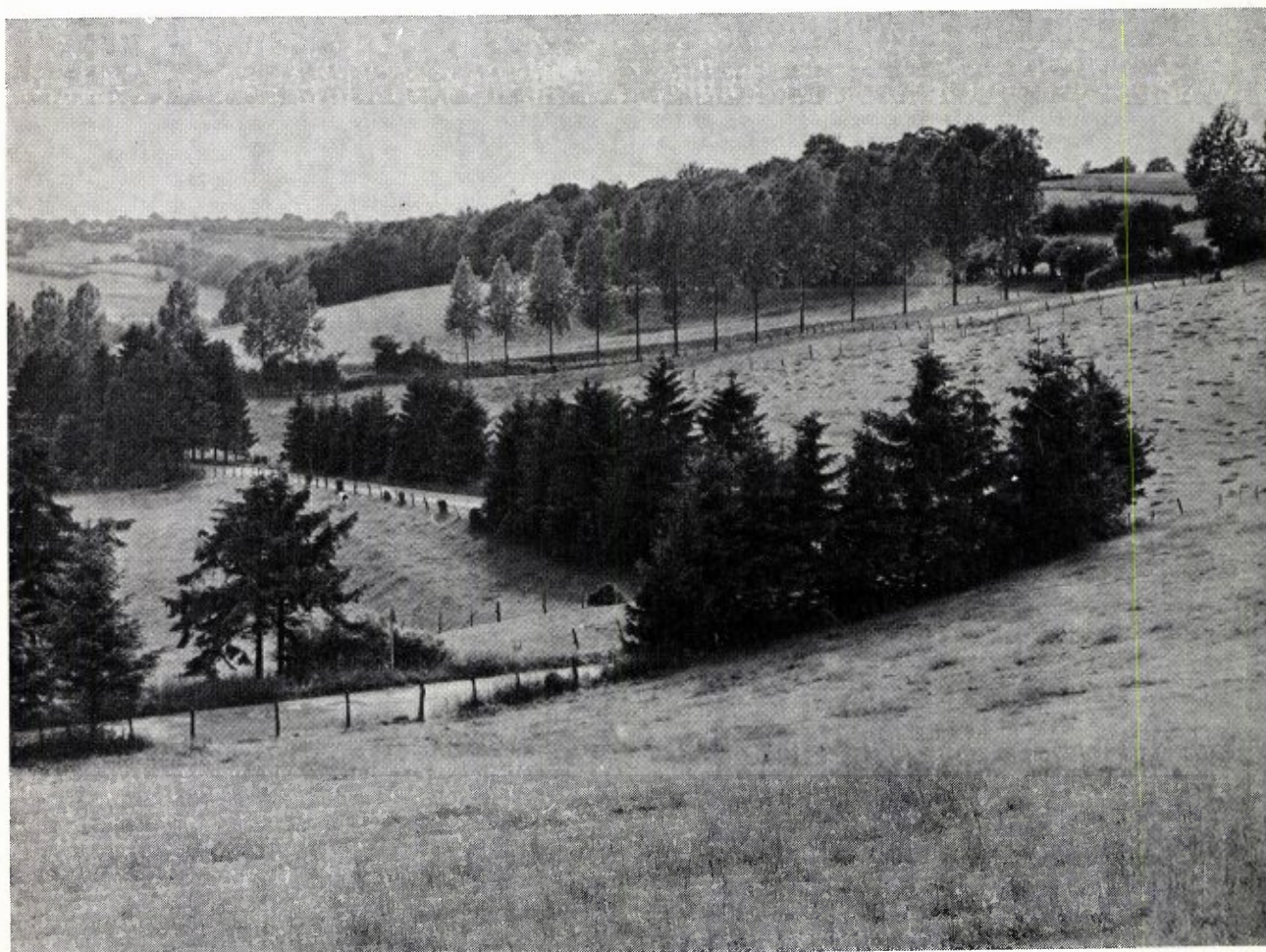
Een marginaal beheer is er op gericht door middel van beweiding, maaien en vooral verschraling (wat dus ook via maaien en beweiding kan gebeuren) de diversiteit te vergroten. Dit kan niet in één jaar, maar daarvoor zijn reeksen van jaren nodig waarin een éénmaal gekozen vorm van agrarisch gebruik konsekwent moet worden voortgezet.

Verschraling betekent afname van de beschikbare hoeveelheid voedsel voor de veestapel. Voor één boer betekent dit: vermindering van het aantal stuks vee en dat kan men de man niet aandoen, zonder hem te compenseren. Deze compensatie kan plaats vinden in de vorm van geld, beloning voor ten behoeve van het landschap verrichte werkzaamheden en de beste van de compensatiemogelijkheden: vergroting van zijn bedrijf in oppervlakte. Hoewel deze compensatievorm de meest ideale is, is het ook

wel de meest moeilijke, omdat hiervoor in ruime mate grond nodig is. Binnen de organisatie van de particuliere natuurbescherming zijn, overigens voor een ander nationaal landschapspark, bedrijfsmodellen ontwikkeld, die aantonen dat het zeer wel mogelijk is een boer een normaal inkomen te bieden met marginale beweidingvormen. Deze modellen zouden, in overleg met het Landbouw Economisch Instituut en de Cultuur Technische Dienst nader ge-

toetst moeten worden voor Mergelland.

De bestaande graften en heggen op de hellingen moeten in onderhoud worden genomen. Kan men zich voorstellen dat de agrarische bedrijven nog lonend kunnen zijn in hun nieuwe opzet (hill-farming), voor het onderhoud van de heggen en graften kan dat moeilijk staande worden gehouden. Hiervoor zijn aanzienlijke bedragen nodig. In de nota over de verhouding tussen landbouw en natuurbescherming,

Landschap bij Slenaken vóór de weg-reconstructie.

(foto J. van Eijk)

ook wel de relatienota genoemd, die tegelijkertijd met de nota nationale landschapsparken is verschenen, wordt aan dit aspect ruime aandacht gegeven, helemaal in het verband van deze nationale landschapsparken.

Bepaald moeilijk wordt het beheer van akkers op de hellingen. Men kan moeilijk daarvoor een mestarm en bestrijdingsmiddelenloos beheer voeren, aangezien dit uitermate arbeidsintensief zal zijn – en dus onbetaalbaar –, terwijl de opbrengst maar zo-zo is. Tenzij het publiek bereid is te betalen voor deze dure landbouwprodukten en/of de research naar alternatieve landbouwmethoden goedkopere methoden oplevert.

Niet ondenkbaar is dat op de hellingen helemaal geen akkerbouw meer plaatsvindt – zij verhuist naar de plateaux – en daarvoor in de plaats volledige vee-teelt komt.

De landschappelijke afwisseling langs de hellingen kan dan gevonden worden in het opnieuw stichten van hoogstamboomgaarden, zonodig in combinatie met beweiding, in de onmiddellijke nabijheid van dorpskernen en boerderijen.

In het verhaal over landbouw kan moeilijk worden voorbijgegaan aan de boerderijen en hun bedrijfsgebouwen. Het is mij niet bekend in hoeverre de limburgse boerderij doelmatig is voor een bedrijfsvoering, wel is bekend dat zij duur in onderhoud is. Aangezien vele van deze hoeven een onlosmakelijk geheel vormen met het landschap, is de instandhouding hiervan net zo belangrijk voor het behoud van het landschap als de overige facetten. De relatienota schenkt ook aan dit aspect de noodzakelijke aandacht.

De oeverlanden van de beken zijn nog meer kwetsbaar dan de hellingen. Er zijn vele vormen van aantastingen mogelijk, die zowel landschappelijke als natuurwetenschappelijke konsekwenties hebben. Overbeweiding, te zware bemesting, perceelsvergroting, puinstort, bronnetjes en zijbeekjes die weggestopt worden, bestrijdingsmiddelen en schrikdraad ter vervanging van heggen zijn er enkele van. Een heel aparte aantasting is de aanplant van populie-

renbossen. Hoewel dit in landschappelijke zin weinig aantasting betekent, heeft het wel gevolgen voor de voedselrijkdom van de bodem, die als gevolg van bladval op éénzijdige wijze te rijk wordt en dan vaak een overmatige ontwikkeling van brandnetel te zien geeft.

Ten aanzien van het beheer geldt hetzelfde als voor de hellinggraslanden, hoewel de slibrijkdom van de bodem als gevolg van periodieke overstromingen een verschralingsproces moeilijk maakt en ook weinig zin heeft. Overmatige bemesting van de graslanden kan echter de min of meer natuurlijke mineraalhuishouding verstoren als gevolg waarvan bijvoorbeeld de zinkviooltjes te lijden hebben.

De oeverlanden van de beken zijn van oudsher de weidegebieden. Als zodanig zijn zij ook nu grotendeels nog in gebruik en dit gebruik moet dan ook, met de noodzakelijke aantalsbeperkingen, blijven plaatsvinden. Zou het mogelijk blijken te zijn de oeverweiden zo te gaan exploiteren dan zou, met name in de beginjaren, gebruik van deze gebieden als hooiland zeker aan te bevelen zijn. Zo krijgt men op tamelijk snelle wijze de overmaat stikstof en fosfor uit het terrein.

De beken en de beekoevers zelf worden vaak bedreigd en zij zijn zelfs hier en daar al bedorven door ontsierende oeverbeschermingen zoals puin en nylonmatten. De waterkwaliteit wordt in ernstige mate bedreigd door inwaaiende kunstmest, ongezuiverd riool- en afvalwater en zware metalen. Hiervoor mogen wij gerust ook wel eens bij onze zuiderburen aankloppen om maatregelen te nemen, want zij gaan hierin allerm minst vrijuit.

Instandhouding van steile beekoevers in de buitenbochten en lage door sediment gevormde oevers aan de binnenbochten is van veel betekenis voor de avifauna. De IJsvogel en oeverzwaluwen gebruiken de steile oevers als broedplaatsen. Als gevolg van beek-(ab)normalisaties is in Nederland nog maar weinig overgebleven van zulke broedbiotopen, voldoende reden om er zuinig op te zijn en te voorkomen dat ook aan Geul en Gulp zulke cultuurtechnische werken plaatsvinden.

Ook hier moet toch nog wel worden opgemerkt dat ook de rekreatie niet vreemd is aan de aantasting van de beekdalen. In de oeverlanden worden veel kampings gevestigd, bijvoorbeeld in het Geuldal tussen Wylré en Valkenburg, terwijl ook de aanleg van sportvelden weinig bijdraagt tot behoud van de schoonheid van de dalen.

Bovenstaande wil niets meer zijn dan een onvolledig overzicht van de mogelijkheden en de problemen bij de stichting van zo'n nationaal landschapspark. Medewerking van de zijde van de boeren is een onmisbare hulp hierbij, anders kan men één en ander wel vergeten. De offers die men zich hiervoor moet getroosten, liggen hoofdzakelijk in het financiële vlak. De bestuurlijke en juridische problemen waarvoor een matrix ontworpen zal moeten worden zijn groot, maar niet onoplosbaar. Hoe ingenieus men zo'n matrix ook ontwerpt, het functioneren hiervan staat of valt met de medewerking van alle betrokkenen. In een vroeg stadium zullen zij dan ook kennis moeten nemen van elkaars wensen en problemen en vooral begrip moeten hebben voor de standpunten. Met de wens, dat de menselijkheid en de redelijkheid de dragers zijn van elk overleg, sluit ik dit artikel.

ATTENTIE

Dezer dagen werd aan al diegenen, die naar aanleiding van de gehouden enquête vorig jaar hun medewerking toezegden om te komen tot verhoging der activiteiten met name op **ORNITHOLOGISCH** gebied, een uitnodiging gezonden om op 20 maart 1976 om 10.00 uur in een der zalen van de Stadsschouwburg te Sittard aanwezig te willen zijn.

Daar zal dan onder leiding van de heer H.P.A.J. Gilissen het oprichten besproken worden van vogelstudiegroepen.

Zij die geen persoonlijke uitnodiging ontvingen, doch wel geïnteresseerd zijn, zijn vanzelfsprekend van harte welkom.

VUURBUIKPADDEN IN DE BUURT VAN NIJMEGEN ?

door J. J. VAN GELDER

(Afdeling Dieroecologie, Katholieke Universiteit, Nijmegen)
(with summary)

met foto's van de schrijver

Volgens Frommhold (1959) loopt de noordgrens van het verspreidingsgebied van de geelbuikvuurpad, (*Bombina variegata*) door Zuid-Limburg. De soort komt voor in België, Frankrijk, Zuid-Duitsland, Zwitserland, Oostenrijk en verder naar het oosten in Tsjechoslowakije, Hongarije, Joegoslavië, Roemenië en Bulgarije. De roodbuikvuurpad, (*Bombina bombina*) is een soort die meer noordelijk voorkomt, maar zijn verspreidingsgebied ligt verder naar het oosten. De westgrens bereikt Nederland niet, maar loopt van noord naar zuid(oost) dwars door Duitsland. De roodbuikvuurpad komt verder voor in Denemarken, Zuid-Zweden, Polen, Tsjechoslowakije, Hongarije, Roemenië en nog verder naar het oosten in Rusland tot voorbij de Kaspische Zee.

Van de Bund (1964) geeft aan dat in Nederland van het geslacht *Bombina* alleen in het zuiden van Limburg de soort *variegata* voorkomt. Van Kampen en Heimans (1927) vermelden een opgave van *Bombina* voor de omgeving van Nijmegen. Deze opgave is van Schlegel en dateert uit 1862, toen er nog geen onderscheid werd gemaakt tussen *B. bombina* en *B. variegata*. De opgave van Schlegel is tot nu toe nooit bevestigd.

In het natuurreservaat de „Overasseltse en Hatertse vennen” bij Nijmegen wordt door de afdeling Dieroecologie van de Katholieke Universiteit vanaf 1964 onderzoek verricht aan amfibieën. Met een valkuilsysteem worden daar vanaf 1966 elk jaar alle in Nederland voorkomende Anura gevangen met uitzondering van de boomkikker (*Hyla arborea*),